

С. О. Іванов*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Триваючий нині процес проведення правових реформ у різних сферах суспільного життя актуальний й стосовно оборонної галузі України. З цього приводу нині приймаються нові концептуальні нормативні акти або зміни до них, зокрема, Конституція України¹, Закон України “Про основи національної безпеки України”², Постанова Верховної Ради України “Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України”³, Указ Президента України “Про Военну доктрину України”⁴ та прийняті на їх розвиток інші нормативні акти, що кардинально переорієнтують стратегію военної доктрини України. Зокрема, в питаннях ролі та місця органів військового управління у фінансово-економічному забезпеченні оборонної галузі зараз відбуваються тенденції до поступової заміни централізованого порядку забезпечення потреб військових організацій у матеріальних ресурсах та послугах на децентралізоване шляхом укладання відповідних договорів.

Реформаторські зміни торкнулися й галузі цивільного права. Так, чинний Цивільний кодекс України⁵ (далі — ЦК України), врегульовує правовий статус юридичних осіб приватного права. Правовий статус юридичних осіб публічного права виводиться за межі регулювання цивільного права і встановлюється “Конституцією України та законом” (п. 3 ст. 81 ЦК України). Однак, аналізуючи норми Конституції України, Господарського кодексу України⁶ стосовно правового статусу осіб, утворених державою, можна віднайти ряд нерозв’язаних або врегульованих суперечливо порівняно з цивільним законодавством положень. Зокрема, у правозастосовчій сфері часто виникає питання з приводу визначення суб’єктного складу тих цивільних відносин, стороною яких виступає центральний орган виконавчої влади і військового управління — Міністерство оборони України (далі — Міноборони), а також пов’язані із цим питання механізму реалізації цивільної відповідальності (суб’єкта несення, джерел погашення), правого режиму переданого державою майна, можливості реалізації зазначеної особи публічного права підприємницької діяльності (у порядку ст. 86 ЦК України). Розв’язок визначених питань пов’язується проведенням наукового аналізу цивільно-правового статусу Міноборони в нинішніх умовах та закріплення його результатів у законодавстві.

Правовідносини, що виникають під час реалізації Міноборони покладених державою повноважень по забезпеченню стану обороноздатності України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості (ч. 2 ст. 17 Конституції України) мають “комплексний характер”⁷. Зокрема, в цій сфері передбачається

© Іванов С. О., 2007

* викладач кафедри цивільного права та цивільного процесу Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

¹ Конституція України. Закон України “Про внесення змін до Конституції України”. — К.: Велес, 2005. — 48 с.

² Про основи національної безпеки України Закон України від 19.06.2003 р. // ВВР. — 2003. — № 39. — Ст. 351.

³ Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України Постанова Верховної Ради України від 11.10.1991 р. // ВВР. — 1991. — № 51. — Ст. 729.

⁴ Про Военну доктрину України: Указ Президента України від 15.06.2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 30 (частина 1). — Ст. 2005.

⁵ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР. — 2003. — №№ 40-44. — Ст. 356.

⁶ Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР. — 2003. — № 18, 19-20, 21-22. — Ст. 144.

⁷ Поніматченко Ю. А. Правове регулювання діяльності Збройних Сил України: Підручник. — Вінниця: НОВА КНИГА, 2002. — С. 33.

залучення механізмів регулювання правовідносин не тільки галузей конституційного та адміністративного права, але й трудового права (стосовно організації процесу праці працівників Збройних Сил України), фінансового права (під час одержання бюджетних асигнувань та в процесі розпорядження ними), а також цивільного права (з приводу ресурсного забезпечення всієї ввіреної даному органу державної влади оборонної галузі та власної діяльності продовольством, паливно-мастильними матеріалами, медичним, культурно-освітнім майном, військовою зброєю, боєприпасами до неї тощо).

Окрім наведеної вище участі в зобов'язальних відносинах, факт закріплення за Міноборони державного майна створює передумови його участі у речових цивільних відносинах з приводу реалізації прав власника по володінню, користуванню та в деяких випадках розпорядженню переданим майном. У даному випадку цей орган військового управління виступає правовою формою введення в цивільний обіг майнових прав та інтересів держави “з метою задоволення державних та суспільних потреб” (ст. 1 Закону України “Про управління об’єктами державної власності”⁸).

У зв’язку з проведенням реформування Збройних Сил України та оптимізації їх чисельності, виступ Міноборони у цивільних відносинах останнім часом часто пов’язується потребою у відчуженні та реалізації зайвого військового майна (у відповідності до ст. 6 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України”⁹; п. 10 Порядку відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил¹⁰ та постанови Кабміну “Про деякі питання управління майном, яке вивільняється в ході реформування Збройних Сил”¹¹), з приводу утилізації військового майна (укладання договорів згідно з Порядком утилізації військового майна Збройних Сил¹²), виступає в процесі приватизації підприємств та організацій, що належать до сфери його управління (згідно із Законом України “Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України”¹³).

У діяльності Міноборони присутня значна доля юридичних фактів по створенню, реорганізації та ліквідації інших учасників цивільних відносин, заснованих на державній власності (на підставі п. 1 ст. 6 Закону України “Про управління об’єктами державної власності” та п. 4 Положення про Міністерство оборони України¹⁴). Йдеться про наявність у Міноборони засновницьких прав стосовно військових частин, державних підприємств оборонної галузі, підприємств військового лісництва, комбінатів побутового обслуговування, військових сільськогосподарських товариств¹⁵, а також створення ним господарських товариств шляхом корпоратизації підприємств оборонної промисловості (ст. 8 Закону України “Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України”).

⁸ Про управління об’єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V // ОВУ. — 2006. — № 41. — Ст. 2726.

⁹ Про правовий режим майна у Збройних Силах України Закон України від 21.09.1999 р. // ВВР. — 1999. — № 48. — Ст. 407.

¹⁰ Порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1919 // ОВУ. — 2001. — № 1-2 (частина 1). — Ст. 26.

¹¹ Деякі питання управління майном, яке вивільняється в ході реформування Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2006 р. № 560 // ОВУ. — 2006. — № 17. — Ст. 1271.

¹² Порядок утилізації військового майна Збройних Сил, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2003 р. № 705 // ОВУ. — 2003. — № 21. — Ст. 934.

¹³ Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України: Закон України від 18.05.2000 р. // ВВР. — 2000. — № 35. — Ст. 279.

¹⁴ Положення про Міністерство оборони України, затв. Указом Президента України від 21.08.1997 р. № 888 // ОВУ. — 2006. — № 31. — Ст. 2237.

¹⁵ Ткачук Р. На заводи Міноборони чекає кардинальна реструктуризація. // Народна армія. — 2004. — № 119. — 25 червня — С. 2

Відзначається також участь Мініборони в особистих немайнових відносинах з приводу нематеріальних благ (гл. 15 ЦК України) та в недоговірних зобов'язаннях з приводу відшкодування шкоди (в порядку ст. ст. 1173, 1174, 1175, 1187 ЦК України).

Під час участі органів державної влади у цивільних відносинах на практиці часто виникають складності у кваліфікації дій цих суб'єктів. Незважаючи на те, що нинішнім законодавством центральні органи виконавчої влади (міністерства) визнаються юридичними особами (див. напр. п. 11 Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України¹⁶) питання про те, які з державних органів користуються правами юридичної особи, давно вважається "одним із самих незрозумілих питань цивільного права"¹⁷. Внаслідок того, що держава та її державні органи виступають суб'єктами одних й тих самих цивільних відносин, виникає питання про суб'єктний склад цих відносин, про співвідношення їх правосуб'єктності, про можливість встановлення взаємовідносин між цими суб'єктами права та їх зміст тощо. Юридична кваліфікація дій органів державної влади в цивільних відносинах має велике практичне значення. Від цієї кваліфікації залежить, зокрема, вирішення питання визначення сторін укладеного правочину (набувачем договору стає держава, що є підставою зарахування в склад нерозподіленого фонду всього отриманого або безпосередньо орган державної влади як учасника цивільних відносин); питання суб'єкта несення цивільної відповідальності внаслідок вчинення делікту та інші питання. Зазначена проблематика піднімалася в радянські часи¹⁸ і консенсус про її вирішення не відбувся й до сьогодні. Зокрема, існує думка вчених про виступ "органів публічного утворення" в цивільних відносинах не від свого імені, не як суб'єктів цивільного права¹⁹. "Як органи публічного утворення, вони не можуть бути суб'єктами цивільного права одночасно"²⁰; "... у органів держави немає і не може бути ніяких "власних потреб", точно так, як не може бути "власних потреб" у органів юридичної особи"²¹.

Існує й протилежна позиція деяких вчених про виступ органів державної влади у цивільних відносинах від свого імені в якості окремого учасника — юридичної особи²². "Цивільну правоздатність потрібно визнати за всіма держбюджетними установами, керівники яких користуються правами розпорядників кредитів в тієї або іншої ступені"²³, тобто всі бюджетні установи, що мають самостійний кошторис. "Визнання держави ... юридичною особою не виключає юридичної особистості міністерств та інших центральних відомств ..., які знаходяться на державному бюджеті ..., і є бюджетними установами"²⁴. Статус

¹⁶ Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України, затв. Указом Президента України від 12.03.1996 р. № 179/96 // Урядовий кур'єр. — 1996. — № 58-59.

¹⁷ Киселев П. Какие из госучреждений и госпредприятий пользуются правом юридического лица // Ежегодник советской юстиции. — 1923. — № 41. — С. 941.

¹⁸ Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве: понятие, виды, государственные юридические лица. — М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1947. — С. 178-179; Пушкин А. А. Советское государство как субъект гражданского права. — Х., 1965. — С. 9.

¹⁹ Жабреев М. В. Публичные образования и их органы: гражданско-правовой аспект и участие в гражданских правоотношениях // Цивилистические записки: Межвузовский сборник научных трудов. — М., 2001. — С. 184, 214; Звеков В. Участие Российской Федерации, субъектов РФ, муниципальных образований в отношениях, регулируемых гражданским законодательством // Хозяйство и право. — 1997. — № 9. — С. 86.

²⁰ Кражевских К. П. Право оперативного управления и право хозяйственного ведения государственным имуществом. — СПб.: "Юридический центр Пресс", 2004. — С. 36.

²¹ Усков О. Ю. Проблемы гражданской правосубъектности государственных органов и органов местного самоуправления // Журнал российского права. — 2003. — № 5. — С. 35.

²² Братусь С. Н. Курс советского гражданского права. Субъекты гражданского права. — М.: Юридическая литература, 1950. — С. 205, 255; Спасибо-Фатеева И. Деякі розсуди про юридичні особи та їхні організаційно-правові форми // Право України. — 2007. — № 2. — С. 119.

²³ Венедиктов А. В. Правовая природа государственных предприятий. 2-е изд-е. — Л.: Прибой, 1928. — С. 66.

²⁴ Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве: понятие, виды, государственные юридические лица. — М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1947. — С. 195.

юридичної особи мають ті органи державної влади, за якими це право було надане приписом закону, положеннями або статутами відповідних бюджетних установ²⁵. “Державні органи є суб’єктами цивільно-правових відносин, для чого вони і визнаються публічними юридичними особами”²⁶. “Державні органи повинні визнаватися юридичними особами і властивості органу юридичної особи на них не розповсюджується. Всі державні органи, які мають майно на праві оперативного управління, мають окрему цивільну правосуб’єктність”²⁷.

Цікаво, що в інших, окрім цивільного, галузях права органи державної влади зазвичай розглядаються юридичними особами. Наприклад, з позицій дослідників теорії держави і права орган держави виступає в процесі реалізації майнових прав в якості юридичної особи²⁸. В науці адміністративного права міністерства, державні комітети, інспекції, адміністрації та інші органи виконавчої влади, судові органи апріорі розглядаються юридичними особами²⁹.

Наявність наведених вище суперечливих підходів до визначення цивільно-правового положення органів державної влади пов’язується існуванням різних способів участі держави у цивільних відносинах. Наукою цивільного права виділяються два способи участі держави у цивільних відносинах: безпосередня та опосередкована³⁰. Вказані наукові підходи до участі держави в цивільних відносинах відтворені в нинішньому цивільному законодавстві. Зокрема, у ст. 167 ЦК України серед форм участі держави розрізняються власна форма участі держави, яка “діє в цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин” (п. 1 ст. 167 ЦК України); та участь держави через утворені нею організації — юридичні особи публічного права (п. 2 ст. 167 ЦК України) та юридичні особи приватного права (п. 3 ст. 167 ЦК України).

Про безпосередню участь держави в цивільному обороті можна вести мову, коли “стороною цивільного правовідношення виступає саме держава, а не певний окремий державний орган”³¹. Відтак, у тих цивільних відносинах, де процес волеутворення реалізує держава, а волевиявлення її державні органи, стороною виступає держава (реалізація цивільних прав держави її “органами” — п. 1 ст. 170 ЦК України). У даних відносинах державні органи не користуються статусом юридичної особи, а діють аналогічно органам юридичної особи, тобто як структурні підрозділи, які не виражають власної правосуб’єктності; як “особливі “представники” держави”³².

Одним із прикладів виступу держави стороною відносин через свої “органи” є реалізація державного замовлення як засіб державного регулювання економіки шляхом формування на контрактній (договірній) основі складу та обсягів товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення пріоритетних державних потреб³³. У

²⁵ Киселев П. Какие из госучреждений и госпредприятий пользуются правом юридического лица // Ежегодник советской юстиции. — 1923. — № 41. — С. 942.

²⁶ Борисова В. І. Юридична особа — універсальна правова форма участі організацій у цивільному обороті // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2003. — № 2. — С. 10.

²⁷ Мусин В. А. Субъекты гражданского права: Советское государство // Советское гражданское право. Ч. 1. — Л., 1982. — С. 102.

²⁸ Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: Учебник. — М., 2004. — С. 91.

²⁹ Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации. — М., 1997. — С. 132.

³⁰ Андреев Ю. Н. Участие государства в гражданско-правовых отношениях. — СПб.: Изд-во Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2005. — С. 12.

³¹ Гражданское право: Учебник / Под ред. Е. А. Суханова. 2-е изд., перераб. и доп. — М.: БЕК, 1998. — Т. 1. — С. 108.

³² Гражданское право. Том 1. Учебник. Изд. 6-е / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М.: ООО “ТК Велби”, 2002. — С. 226.

³³ Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб: Закон України від 22.12.1995 р. // ВВР. — 1996. — № 3. — Ст. 10.

даній ситуації, мова йде про участь в цивільному обороті держави, а орган держави є лише номінальним учасником, незважаючи на правовий статус цього органу як юридичної особи. “Ці договори спрямовані на задоволення певних державних потреб, а не конкретних потреб органів державної влади. Тому їх стороною — покупцем товарів в дійсності є публічно-правове утворення (держави), а не той або інший орган влади”³⁴. З цього приводу, Міноборони виступає від імені та інтересах держави (не як окремих суб’єкт відносин) під час розміщення та виконання державного оборонного замовлення (у відповідності до Закону України “Про державне оборонне замовлення”³⁵). Крім цього, Міноборони у майнових та особистих немайнових відносинах набуває статусу “органу держави”: під час виконання делегованого повноваження по створенню, реорганізації і ліквідації інших організацій, заснованих на державній власності; у процесі управління акціями, які належать державі у статутних фондах відкритих акціонерних товариств (згідно із ст. 5 Закону України “Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України”); в деліктних зобов’язаннях у випадку завдання шкоди своїм незаконним рішенням, дією чи бездіяльністю (ст.ст. 1173, 1174 ЦК України).

Участь органів державної влади в статусі окремих учасників цивільних відносин спостерігається у випадках, коли держава не здійснює безпосередньо волевиявлення в зобов’язанні, а делегує це право створеним нею окремим особам (опосередкована участь держави). Зазначена форма участі держави у цивільних відносинах спостерігається тоді, коли держава для виконання своїх функцій діє через спеціально утворені державні юридичні особи³⁶, що набувають прав для себе, а не для держави. Про форму участі держави в тих цивільних відносинах, учасниками в яких виступають засновані державою особи, можна вести мову тому, що вказані суб’єкти (наприклад, державні органи) у які б відносини не вступали, завжди приховують за собою одного й того ж суб’єкта — державу³⁷. Особливістю суб’єктів публічного права виступає те, що в них не відбулося остаточне відділення засновника — держави від створеного ним організаційного утворення, а відтак держава вправі впливати на лінію поведінки цієї особи й у цивільних відносинах, зокрема, прописуючи у статуті мету діяльності та володіючи правомочностями по ліквідації. “В основі індивідуалізації держоргану є не наявний в ньому людський колектив, а специфіка тієї ділянки, в якій він здійснює свою діяльність. За кожним державним органом стоїть один суб’єкт — держава, взята не в єдності своїх функцій, а діюча лише на певній ділянці системи”³⁸. Крім цього, держава продовжує виступати власником майна, на базі якого діють вказані юридичні особи публічного права і в цьому сенсі “стоїть за кожною їх угодою, навіть вчиненою від їх імені”³⁹. Твердження про те, що в будь-який момент діяльності таких юридичних осіб публічного права, як органи державної влади, досягається реалізація інтересів держави, обґрунтовується також наявністю субсидіарної відповідальності держави по зобов’язаннях даних осіб, а також тим, що набувачем або споживачем результатів їх діяльності у кінцевому рахунку стає держава (держави, як засновник і власник майна в будь-який момент може

³⁴ Суханов Е. А. Об ответственности государства по гражданско-правовым обязательствам // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации. — 2001. — № 3. — С. 118-119.

³⁵ Про державне оборонне замовлення Закон України від 03.03.1999 р. // ВВР. — 1999. — № 17. — Ст. 111.

³⁶ Цивільне право України: Підручник / Ч. Н. Азімов, М. М. Сібільов, В. І. Борисова та ін. — Х.: Право, 2000. — С. 79.

³⁷ Венедиктов А. В. Правовая природа государственных предприятий. 2-е изд-е. — Л.: Прибой, 1928. — С. 82.

³⁸ Иоффе О. С. Развитие цивилистической мысли в СССР. — М.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1975. — С. 139.

³⁹ Гражданское право. Том 1. Учебник. Изд. 6-е / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М.: ООО “ТК Велби”, 2002. — С. 225.

їх ліквідувати, а наявне майно зарахувати у свій фонд); поза сферою реалізації публічної діяльності органи державної влади діяти не можуть.

Зазначені вище спостереження призводять до формування висновку про багатосуб'єктність органів державної влади у цивільних відносинах (подвійність, дуалізм їх цивільно-правового статусу; наявність двох окремих “правових модусів” їх правового положення)⁴⁰. “Державні установи можуть виступати в цивільному обороті від власного імені як юридичні особи та від імені казни (скарбниці)”⁴¹. “Коли державні юридичні особи вчиняють правочин від імені держави (в ситуаціях, коли держава уповноважує у публічному порядку виконати певні дії), то в цих відносинах суб'єктом виступає держава, коли ж правочини укладаються державними юридичними особами від свого імені, то суб'єктами цих правочинів, виступають ці утворення”⁴². В питаннях участі держави (“системи”) та органів державної влади (її “частин”) в цивільних відносинах розрізняється участь “частин”, “системи”, які діють від її імені — безпосередня участь держави; та опосередкована участь “системи” за допомогою участі у цих відносинах її “частин”, які діють від власного імені. Зазначене зрештою призводять до висновку про участь у цивільних відносинах як “системи” — держави, так і її “частин” — органів державної влади⁴³.

Наведена багатоособовість органів державної влади у цивільних відносинах пов'язується складністю їх правової природи. В органі державної влади зосереджені дві іпостасі. За своєю сутністю (публічно-правовою характеристикою) всі органи державної влади реалізують інтереси держави у відповідній сфері (в цих випадках зазначені суб'єкти публічного права діють від імені та в інтересах держави, як її складова частина і їх правовий статус визначається гл. 9-11 ЦК України). Інший правовий статус органів державної влади пов'язується потребою цих організаційних утворень під час реалізації покладених завдань на постійній основі у задоволенні власних потреб в ресурсному забезпеченні своєї діяльності. З цього приводу законодавством центральні органи державної влади визнаються юридичними особами, на які розповсюджуються загальні норми, що регулюють правовий статус юридичних осіб — гл. 7 ЦК України). Подвійність правової природи органів державної влади можна прослідкувати й у наступному прикладі. У ст. 170 ЦК України закріплено, що держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади, які діють як структурні складові держави. В той же час положення ст. 173 ЦК України містить правило про представництво прав держави органами державної влади. Останнє передбачає наявність двох самостійних суб'єктів права: особи, що представляється (держави), і представника (органу державної влади).

Виступ органів державної влади в цивільному обороті від свого імені окремим учасником спостерігається під час реалізації ними у цивільних відносинах власного інтересу. Юридична особа як окремий суб'єкт повинна мати власну волю, що не завжди співпадає з волею окремих осіб, що входять у її склад. Без такої якості, як воля (вона тут розуміється як категорія соціальна, а не психологічна), немає суб'єкта права⁴⁴. Вказані “власні інтереси” органу державної влади пов'язуються потребою

⁴⁰ Ровный В. В. О категории “правовой модус” и её содержании // Государство и право. — 1998. — № 4. — С. 87; Пятков Д. В. Участие Российской Федерации, субъектов Российской Федерации и муниципальных образований в гражданских правоотношениях: на примере разграничения публичной собственности. — СПб.: “Юридический центр Пресс”, 2003. — С. 39.

⁴¹ Винар Л. Проблема відповідальності юридичних осіб, заснованих на державній власності // Вісник Львівського університету. Вип. 38. — Л., 2003. — С. 288.

⁴² Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. — Одеса: Юридична література, 2003. — С. 144.

⁴³ Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве. — М.: Госюриздат, 1947. — С. 169.

⁴⁴ Маллини С. А., Ковалева Т. М. Правосубъектность международных организаций // Правоведение. — 1992. — № 5. — С. 53-54.

у поточному забезпеченні “свого функціонування (існування), як організаційних утворень”⁴⁵ необхідними матеріальними ресурсами (водо-, тепло-, енергопостачання, водовідведення, телекомунікаційні послуги та інші об’єкти — задоволення “засновницьких інтересів”). “Органи державної влади мають право виступати в цивільних відносинах від свого імені й у своїх інтересах, маючи на меті вузькі цілі господарського забезпечення своєї основної діяльності”⁴⁶. Про інтереси міністерства йдеться в рішенні Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року⁴⁷, де інтереси держави можуть збігатися повністю або частково, або не збігатися зовсім з інтересами державних органів. Отже, Міноборони в процесі перетворення виділених бюджетних засобів в матеріальні засоби для створення належних умов свого функціонування (забезпечення власних “засновницьких” інтересів) виступає окремим учасником цивільних відносин (юридичною особою публічного права). Утворення юридичної особи може переслідувати не тільки мету отримання прибутку, але й мету матеріального забезпечення управлінської, науково-освітньої та іншої суспільно корисної діяльності⁴⁸.

У такий спосіб на прикладі діяльності Міноборони пропонується диференційований підхід до визначення цивільно-правового статусу органів державної влади. Зазначені особи володіють подвійною правовою природою: статусом органу державної влади під час реалізації в межах своєї компетенції цивільної правосуб’єктності держави та набувають правового статусу організації — юридичної особи публічного права під час задоволення своїх інтересів. Участь органів державної влади у цивільних відносинах як складової частини держави відбувається у відповідності до глав 9, 10, 11 ЦК України. На участь зазначених осіб в якості юридичних осіб публічного права, за аналогією закону, повинні поширюватися загальні положення гл. 7 ЦК України про юридичну особу. Статус органів державної влади як юридичних осіб публічного права дозволяє ставити питання про їх участь у цивільних відносинах в якості “суб’єктів” (“осіб”) цивільного права, а не в статусі закріплених у п. 2 ст. 2 ЦК України “суб’єктів публічного права”.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 6 вересня 2007 року)*

⁴⁵ Красавчиков О. А. Советское гражданское право: Учебник для вузов. Изд. 2-е. — М.: Высшая школа, 1972. — Т. 1. — С. 128.

⁴⁶ Білоусов Ю. В. Органи та представники, через яких діють держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади у цивільних відносинах // Цивільний кодекс України: Коментар. Видання друге із змінами за станом на 15 січня 2004 р. — Х.: ТОВ “Одіссей”, 2004. — С. 120.

⁴⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 р. // ОВУ. — 1999. — № 15. — Ст. 614.

⁴⁸ Гражданское право: Учебник / Под ред. Е. А. Суханова. 2-е изд., перераб. и доп. — М.: БЕК, 1998. — Т. 1. — С. 170.